

تقریر درس خارج اصول فقه آیت الله اراکی دامت برکاته

مقرر	حجت الاسلام محمد علی زحمت کش	جلسه	۱۰۶	تاریخ	۱۴۰۴/۰۲/۲۱
عنوان ۱	خبر واحد				
عنوان ۲	بررسی اصل حجیت خبر واحد				
عنوان ۳	ادله قائلین حجیت خبر واحد				
عنوان ۴	دلیل چهارم: استدلال به حکم عقل بر حجیت خبر واحد				
عنوان ۵	تفاوت اثبات حجیت خبر با دلیل شرعی و اثبات آن با علم اجمالی در نسبت با اصول عملیه				

«الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ»

مرور بحث پیشین

بحث ما در نسبت میان خبر-که لزوم عمل به آن با علم اجمالی ثابت شده- و اصول عملیه جاری در مقام بود. فروض توافق خبر و اصل بررسی و به پایان رسید. سپس به فرض تخالف خبر و اصل پرداختیم. صورت اول تخالف (خبر الزامی، اصل ترخیصی) و صورت دوم آن (خبر ترخیصی، اصل الزامی، اعم از اینکه اصل الزامی استصحاب باشد یا اصالة الاشتغال) نیز با اشکالات و پاسخ های مربوطه بحث شد و نتیجه گرفته شد که در آن فروض نیز در نهایت، اصل الزامی مقدم می شود؛ چه استصحاب باشد و چه اشتغال و اشکالات وارده بر جریان اصل الزامی نیز دفع شد. اکنون به فرض سومی از تخالف می پردازیم.

فرض سوم: بررسی تخالف اصل الزامی و خبر الزامی

حالتی که هم خبر و هم اصل، هر دو الزامی هستند، اما مضمون این دو الزام با یکدیگر تخالف دارد و یکی ایجابی و دیگری تحریمی است. این فرض خود دو صورت دارد: الف) خبر ایجابی و اصل عملی، تحریمی. ب) خبر تحریمی و اصل عملی، ایجابی. اما اینکه کدام یک از خبر یا اصل، ایجابی و کدام تحریمی باشد، در کلیت بحث فعلی تفاوت چندانی ایجاد نمی کند. پرسشی که در اینجا مهم است، این است که در این فرض، کدام الزام مقدم می شود: الزامی که از خبر-مستند به علم اجمالی- فهمیده می شود یا الزامی که از اصل عملی الزامی-مثل استصحاب یا اشتغال- به دست می آید؟ در اینجا تذکر این نکته لازم است که این مباحث که مقداری نیز به طول انجامید، از مباحث مهم اصول است؛ زیرا به نحوی تطبیق نسبت میان امارات-هرچند در اینجا اماره مستند به علم اجمالی است- و اصول عملیه، یا اصول عملیه با یکدیگر را روشن می سازد.

صورت اول: اصل الزامی، استصحاب باشد

اگر اصل الزامی، استصحاب باشد، مثلاً خبری دال بر وجوب وجود دارد و در مقابل، استصحاب حرمت؛ یا برعکس؛ استصحاب وجوب وجود دارد. مثلاً استصحاب وجوب قتل فردی که سابقاً واجب القتل بوده. و در مقابل، اماره‌ای که مستند عمل به آن، علم اجمالی است. دال بر حرمت قتل او، در این صورت تکلیف چیست؟

در فرض استصحاب تحریم در مقابل خبر دال بر وجوب چنین استدلال شده است که استصحاب تحریم، هرچند یک اصل الزامی است و دلالت بر لزوم ترک دارد؛ اما حداقل مفاد آن نسبت به فعل واجب مورد ادعای خبر، جواز ترک آن فعل است. این جواز ترک از نظر نتیجه، با اصل براءت از وجوب در آن طرف علم اجمالی جاری می‌شود، یکسان است؛ چون نتیجه هر دو (استصحاب تحریم در این مورد که نتیجه اش جواز ترک فعل است و اصاله البرائة در سایر اطراف علم اجمالی مربوط به واجبات) ترخیص در ترک است، اگر همه این ترخیص‌ها جاری شوند، با معلوم بالاجمالی که مبنای حجیت خبر دال بر وجوب این فعل است تعارض پیدا می‌کند و منجر به علم به مخالفت با آن معلوم بالاجمال می‌شود، در نتیجه تساقط می‌کنند. به عبارت دیگر، همانطوری که جریان اصل براءت در این طرف، متعارض با جریان آن در اطراف دیگر علم اجمالی می‌شود، جریان استصحاب در این مورد نیز. با توجه به اینکه نتیجه آن، جواز ترک عمل یا ترخیص است. همان نتیجه را می‌دهد.

این تحلیل در صورتی بود که اصل، تحریمی (استصحاب حرمت) و خبر، ایجابی باشد. عین همین استدلال در فرض عکس نیز جاری است: یعنی اگر اصل، ایجابی (استصحاب وجوب) و خبر، تحریمی باشد. که حجیتش از علم اجمالی به وجود تحریمات ناشی می‌شود، در این صورت، حداقل نتیجه استصحاب وجوب، ترخیص در فعل است. خبر تحریمی نیز مبتنی بر علم اجمالی به وجود تحریمات مطابق با واقع است. مقتضای این علم اجمالی، لزوم ترک تمام اطراف محتمل الحرمة است تا از حرام واقعی اجتناب شود. اصل براءت از تحریم. که در سایر اطراف علم اجمالی به تحریمات جاری می‌شود. نتیجه اش ترخیص در فعل است. پس نتیجه استصحاب وجوب در این مورد (جواز فعل) با نتیجه اصل براءت از تحریم در سایر اطراف، یکی می‌شود؛ به همین جهت جریان استصحاب وجوب با جریان اصل براءت از حرمت در سایر اطراف علم اجمالی تعارض می‌کنند؛ به این معنا که اگر استصحاب وجوب در این طرف جاری شود و اصل براءت از حرمت نیز در سایر اطراف علم اجمالی مربوط به تحریم جاری شود، منجر به تعارض این اصول مرخصه با علم اجمالی به تحریم می‌شود، در نتیجه تساقط می‌کنند. به عبارت دیگر، جریان استصحاب در این مورد، مانند جریان اصل براءت از وجوب در این مورد است که با اصل براءت از وجوب در سایر اطراف تعارض می‌کردند و تساقط می‌کردند.

بنابراین، نتیجه این تحلیل آن است که در هر دو صورت (استصحاب تحریمی در مقابل خبر ایجابی و استصحاب ایجابی در مقابل خبر تحریمی)، استصحاب ساقط می‌شود؛ وقتی استصحاب ساقط شد، باید به آن خبر الزامی. که حجیتش از علم اجمالی است. عمل کرد؛ یعنی خبر مقدم می‌شود.